

Geoeconomic Competition between China and United States in the GCC

Sara Tajik

Ph.D Student, International Relations, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Seyed Masoud Mousavi Shafae *

Professor, Department of International Relations, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Introduction

After the Cold War, the world order shifted from military–ideological rivalry to economic and geoeconomic competition. Major powers such as the U.S. and China began using economic instruments to expand their influence. The Middle East—owing to its strategic location and energy resources—has become a central arena in this new form of rivalry. In this context, China aims to deepen its influence through the Belt and Road Initiative and extensive investment in infrastructure and trade with the Persian Gulf Cooperation Council (GCC) states. Meanwhile, the U.S., the traditional hegemon, has sought to counterbalance Beijing through diplomatic, military, and economic

* Corresponding Author: Shafae@modares.ac.ir

How to Cite: Tajik, S & Mousavi Shafae, M., (2026), “Geoeconomic Competition between China and United States in the GCC”, *Political Strategic Studies*, Vol. 14, No. 55, 235-272.

Doi: [10.22054/QPSS.2025.81476.3463](https://doi.org/10.22054/QPSS.2025.81476.3463).

initiatives, including the India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC). This rivalry reflects a broader transition of power from military dominance to economic competition, carrying the potential to reshape both the geoeconomic landscape of the Middle East and the global structure of power. In this respect, the present aimed to draw on power transition theory to examine how China–U.S. competition influences the GCC states and redefines the regional economic–political order.

Literature Review

Several studies examined the competitive dynamics between China and the U.S. amid the current global power transition, as well as and their implications for the Middle East’s evolving geoeconomic landscape. For example, the edited volume titled *Geo-economics and Power Politics in the 21st Century* (Wigell et al., 2019) offered a valuable analytical framework for understanding geoeconomic rivalry among states. It argues that the structural features of the contemporary international system shape the strategic imperatives guiding foreign policy; moreover, countries tend to pursue their political objectives through the use of economic tools. The geopolitical rivalry between China and the U.S. in the Asia-Pacific during the 21st century is further examined in the article “The US-China Geo-Economic War and Its Impact on the International Economic Order” (Salehi & Mousavi Shafaei, 2023). It focused on infrastructure projects and the geoeconomic and geopolitical significance of both powers in the region.

Materials and Methods

As a qualitative inquiry, the present study employed a descriptive–analytical approach to address the China–U.S. geoeconomic competition in the GCC. The data was collected from library and

online sources. Moreover, power transition theory was used as the theoretical framework.

Results and Discussion

The rise of China's economic power in recent decades is widely regarded as a primary driver of contemporary shifts in global power dynamics, given its far-reaching effects across international and regional spheres. Within the framework of power transition theory, the intensifying rivalry between China (as an emerging power) and the U.S. (as the established hegemon)—coupled with the resurgence of regionalism—has become a central focus of analysis. China's growing presence in the Middle East coincides with the continued influence of a long-standing superpower in the region. Despite the economic rise of states such as China and Japan, the U.S. still retains substantial strategic interest in Middle Eastern oil and gas resources, both to meet its own energy needs and to prevent competitors from gaining access to these vital resources. The implications of this competition for the global system and the regional order of the Middle East have thus emerged as critical issues in the current international landscape. Recent efforts by both China and the U.S. to bolster ties with Middle Eastern oil-producing states—particularly members of the GCC—underscore their strategic maneuver to secure access to key energy resources. The geo-economic landscape of the GCC member states is shaped primarily by their abundant oil and gas reserves and their strategic geographical location. China has employed the economic means and launched major infrastructure initiatives—most notably the Belt and Road Initiative—to attract regional partners, resulting in strengthened trade relations with the GCC countries and substantial investments in energy security, technology, and transportation. In response to China's perceived aggression, the U.S., together with its allies, has proposed initiatives such as the IMEC to counterbalance China's regional influence. As the long-standing superpower in the

Middle East, the U.S. has sought to deepen security cooperation with its partners to limit China's expanding presence among the GCC states. However, despite the U.S. efforts, the GCC member states are increasingly inclined to establish closer ties with the East, aligning themselves with China's economic policies and infrastructure projects. Consequently, this competition, embedded within broader global transformations, signals significant shifts in the global value chain and, by extension, in the economic and geoeconomic structure shaping the Middle East and the GCC region.

Conclusion

The geoeconomic rivalry between China and the U.S. within the GCC was analyzed through the lens of power transition theory, which highlights the ongoing transformation of the international order. This rivalry extends beyond economic competition to encompass significant geopolitical and strategic implications for the states of the region. China has substantially expanded its economic influence by strengthening trade and investment ties, particularly in the energy and infrastructure sectors. Meanwhile, the U.S. seeks to maintain its hegemonic position through financial mechanisms, sanctions, and trade agreements. This competition has reshaped global value chains and altered the geopolitical landscape of the Middle East, leaving the GCC states in a precarious position as they seek to formulate future strategic initiatives.

Keywords: Power Transition, Hegemonic Order, Value Chains, Persian Gulf Cooperation Council, Belt and Road

رقابت ژئواکونومیک چین و آمریکا در حوزه شورای همکاری خلیج فارس

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

سارا تاجیک ^{ID}

استاد گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

سید مسعود موسوی شفاانی * ^{ID}

چکیده

در چارچوب نظریه گذار قدرت^۱، می‌توان ادعا کرد که نظم جهانی در حال تجربه بازتوازن قدرت بین غرب و شرق است. در خاورمیانه، این چرخش به وضوح قابل مشاهده است، جایی که چین و آمریکا بر اساس راهبردهای ژئواکونومیک خود در حال رقابت برای نفوذ و قدرت‌یابی هستند. این رقابت ژئواکونومیک نشان‌دهنده تغییرات عمیق در زنجیره جهانی ارزش و به تبع آن نظم اقتصادی و ژئواکونومیک حاکم بر منطقه خاورمیانه و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس است. هدف پژوهش این است که با بهره‌گیری از نظریه «گذار قدرت» به چگونگی تاثیرگذاری رقابت میان چین و آمریکا بر نظم ژئواکونومیک منطقه خاورمیانه بپردازد. پرسش پژوهش این است که رقابت چین و آمریکا در شرایط گذار قدرت، چگونه بر نظم ژئواکونومیک منطقه خاورمیانه و به‌طور خاص شورای همکاری خلیج فارس اثر می‌گذارد؟ فرضیه به این صورت است که رقابت بین چین و آمریکا در فضای گذار قدرت، بر اساس سه مولفه تجارت، سرمایه‌گذاری و انتقال فناوری که در دل زنجیره‌های ارزش جهانی نهفته است، موجب تاثیرگذاری بر نظم ژئواکونومیک منطقه می‌شود.

واژگان کلیدی: گذار قدرت، نظم هژمونیک، زنجیره‌های ارزش، شورای همکاری خلیج فارس، کمربند و راه.

* نویسنده مسئول: Shafae@modares.ac.ir

1. Transition of Power

مقدمه

پس از پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی، نظم جدیدی در ساختار روابط بین‌الملل پدید آمد که مهم‌ترین مشخصه آن در هم تنیدگی سیاسی، فرهنگی و اقتصادی کشورها بود. در شرایط پس از جنگ سرد و با کاهش رقابت‌های نظامی و ایدئولوژیکی میان دولت‌ها، اقتصاد به‌عنوان ابزاری مهم در جهت افزایش قدرت و نفوذ، مورد توجه و استفاده قدرت‌های بزرگ قرار گرفت، بر همین اساس با توسعه سرمایه‌داری و جهانی شدن اقتصاد قدرت‌های صنعتی مانند چین، آمریکا، اروپا و ... نگاهی ژئواکونومیک به مناطق مختلف پیدا کردند. در دهه‌های اخیر، این نگاه ژئواکونومیک قدرت‌ها به مناطق مختلف، زمینه‌ساز شکل‌گیری نوعی رقابت ژئواکونومیک و یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده به نظم جهانی تبدیل شده است. این رقابت که ریشه در تلاش برای کسب برتری اقتصادی و نفوذ سیاسی دارد، تأثیرات عمیقی بر سیاست‌های داخلی و خارجی کشورهای مختلف، به‌ویژه در مناطق استراتژیک مانند خاورمیانه گذاشته است. خاورمیانه به‌عنوان یکی از مناطق حیاتی و غنی از منابع انرژی، همواره میدان رقابت قدرت‌های بزرگ بوده و اکنون با ورود کشور صنعتی مانند چین به این منطقه، ما شاهد تحولات جدیدی در الگوهای همکاری و رقابت در این منطقه هستیم که این تغییرات را می‌توان "واقعیت‌های قابل مشاهده بیرونی" در نظر گرفت که نظم ژئواکونومیک نوینی را به این منطقه بخشیده است.

این نوع جدید از رقابت میان این دو قدرت بزرگ که با توجه بیشتر به منافع اقتصادی دنبال می‌شود، نشان‌دهنده گذار قدرت از سنتی (مبتنی بر نظامی‌گری) به مدرن (مبتنی بر اقتصاد) است. بر همین اساس رقابت ژئواکونومیک بین چین و آمریکا در خاورمیانه مصداقی از تئوری گذار قدرت قلمداد می‌شود که در آن منافع اقتصادی و استراتژیک به‌عنوان محرک‌های اصلی برای کسب قدرت و نفوذ در نظام جهانی عمل می‌کنند. این رقابت می‌تواند به تغییراتی در ساختار قدرت جهانی منجر شود و نقش بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را در همکاری، رقابت و منازعه تعریف مجدد کند. این رقابت نه تنها بر روابط دوجانبه بین کشورهای خاورمیانه و این دو قدرت تأثیر می‌گذارد، بلکه بر تعادل قوا در سطح منطقه‌ای و جهانی نیز اثر می‌گذارد. تغییرات در الگوهای تجارت،

سرمایه‌گذاری و امنیتی که از این رقابت ناشی می‌شوند، می‌توانند به تغییراتی در سیاست‌های داخلی و خارجی کشورهای منطقه منجر شوند و زمینه‌ساز تحولات بزرگ‌تری در نظم جهانی و منطقه‌ای باشند. در نهایت، این تحولات نشان‌دهنده یک دوره گذار در نظام جهانی هستند که در آن قدرت‌های نوظهور مانند چین به دنبال بازتعریف موازنه قدرت و ایجاد نظم جدیدی بر اساس منافع و ارزش‌های خود هستند. این گذار قدرت که با تحولات اقتصادی و سیاسی همراه است، می‌تواند به تغییراتی در ساختارهای قدرت سنتی و ایجاد فرصت‌ها و چالش‌های جدیدی برای کشورهای منطقه و جهان منجر شود.

هرچند که تئوری گذار قدرت، نوعی تئوری بین‌المللی و سیستمیک است اما با منطقه‌ای شدن رقابت میان قدرت‌ها و اهمیت یافتن مناطق در چند دهه اخیر، امکان کاربست این تئوری در مناطق مهم ژئوپلیتیکی مانند خاورمیانه امکان‌پذیر است. به‌طوری که این پژوهش با تمرکز بر منطقه خاورمیانه و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس به دنبال تحلیل این نوع از رقابت میان دو قدرت چین و آمریکا در فضای گذار قدرت کنونی است. بر همین اساس می‌توان این مسئله را این‌چنین مطرح کرد که طی یک دهه اخیر توسعه روابط راهبردی میان چین با کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس به‌عنوان یکی از بلوک‌های سیاسی - تجاری این منطقه، از موضوعات مورد مطالعه در روند گذار قدرت و تغییرات اساسی در زنجیره ارزش جهانی بوده است. به‌طوری که پکن با سرمایه‌گذاری‌های گسترده در زیرساخت‌ها و پروژه‌های اقتصادی به دنبال تثبیت جایگاه خود به‌عنوان یک قدرت بزرگ جهانی در حال ظهور در این منطقه است. این سرمایه‌گذاری‌ها که بخشی از طرح گسترده "یک کمربند، یک راه" هستند، به چین امکان می‌دهند تا نفوذ خود را در کشورهای عضو شورای همکاری از طریق اتصالات تجاری و اقتصادی گسترش داده و تضمینی در جهت دسترسی به منابع انرژی برای خود فراهم کند. این در حالی است که کشورهای شورای همکاری در بخش‌های مختلف اقتصادی مانند صادرات انرژی، همکاری‌های مالی و بانکی و بورس آمریکا

سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای انجام داده‌اند که موجب شکل‌گیری ارتباط تنگاتنگی میان نظام اقتصادی آمریکا با اقتصاد کشورهای شورای همکاری شده است. بر همین اساس آمریکا به عنوان ابرقدرت سنتی خاورمیانه در تلاش است تا با حضور نظامی و دیپلماتیک خود، روابط اقتصادی با کشورهای شورای همکاری را حفظ و تقویت کند. مهمترین متغیرهای تاثیرگذار در روابط میان چین با کشورهای حوزه خلیج فارس که موجب نگرانی آمریکا شده است در حوزه «انتقال فناوری‌های حساس»، «ورود شرکت‌های چینی در زمینه توسعه زیرساخت‌ها»، «قرار گرفتن کشورهای عربی در زنجیره ارزش پکن» و در نهایت «کاهش اتکای دولت‌های عربی به غرب» است. این رقابت که بخشی از تحولات بزرگ‌تر جهانی است، نشان‌دهنده تغییرات عمیق در زنجیره جهانی ارزش و به تبع آن نظم اقتصادی و ژئواکونومیک حاکم بر منطقه خاورمیانه و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس است. فلذا بر همین اساس هدف پژوهش این است که ضمن بهره‌گیری از نظریه "گذار قدرت" به چگونگی رقابت ژئواکونومیکی میان چین و آمریکا در حوزه کشورهای خلیج فارس بپردازد.

چین با کشورهای خاورمیانه بخصوص کشورهای حوزه خلیج فارس در زمینه تجارت و تبادل کالا، سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت و درازمدت، انتقال تکنولوژی، امور زیربنایی و کریدورهای دریایی روابط برقرار کرده و از این راه درآمدهای خوبی برای شرکت‌ها و بنگاه‌های وابسته به دولت خود فراهم کرده است. به طوری که بر اساس گزارش اداره گمرک چین در سال ۲۰۲۳ حجم مبادلات تجاری میان چین و کشورهای حاشیه خلیج فارس به ۲۸۶.۹ میلیارد دلار در سال رسیده است. بزرگترین متغیر منفی در روابط چین با کشورهای حوزه خلیج فارس، نگرانی‌های این کشور در خصوص حضور یک ابرقدرت قدیمی یعنی آمریکا در این منطقه است.

واشنگتن نیز با هدف ایجاد موازنه و مهار چین با ایجاد یک اتصال زیرساختی تحت ائتلاف در حوزه‌های انرژی، اقلام اساسی خوراکی، فلزات معدنی و ... به همراه سران گروه ۲۰، تصمیم گرفتند تا از کریدور «آیمک»^۱ رونمایی کنند که حلقه وصل مرکزی آن حوزه

1. IMEC

خلیج فارس است. حضور رسمی آمریکا در آیین رونمایی از این طرح در ۱۰ سپتامبر ۲۰۲۳ حاکی از حمایت همه‌جانبه واشنگتن از این طرح دارد. جو بایدن، رئیس جمهور اسبق ایالات متحده، در سخنان خود در باب این پروژه آن را "سرمایه‌گذاری تغییر دهنده بازی" نامید. بر همین اساس این کریدور یکی از ابزارهای آمریکا در جهت مهار اقتصاد رو به پیشرفت چین در نظر گرفته می‌شود. این پروژه در مسیرهای ترانزیتی ریلی و دریایی پیش‌بینی شده است که به نوعی به موازات طرح یک کمربند- یک‌راه چین طراحی شده است و آمریکا با حمایت از این پروژه به دنبال آن است تا بتواند علاوه بر خالی نگذاشتن میدان رقابت برای رقبای نوظهور خود مانند چین، منابع نفت و گاز مورد نیاز خود را نیز در این منطقه تامین نماید.

در نهایت، این پژوهش با بهره‌گیری از روش تحلیلی محتوا و با استفاده از منابع مکتوب کتابخانه‌ای و اینترنتی به دنبال یافتن پاسخ این پرسش است که «رقابت چین و آمریکا در شرایط گذار قدرت جهانی چگونه بر نظم ژئواکونومیک خاورمیانه و کشورهای عضو شورای همکاری اثر می‌گذارد؟» در مقاله «جنگ ژئواکونومیک آمریکا و چین و تاثیر آن بر نظم اقتصاد بین‌الملل» و «تبیین الگوی چینی بازتعریف نظم بین‌المللی: ترکیب توانمندی‌های داخلی و موازنه نرم خارجی»؛ رقابت ژئواکونومیک میان چین و آمریکا در حوزه منطقه خاورمیانه نه تنها بر روابط دوجانبه بین کشورهای شورای همکاری با این دو قدرت تأثیر می‌گذارد، بلکه بر نظم ژئواکونومیک در سطح منطقه‌ای و جهانی نیز اثرگذار است.

فلذا فرضیه‌ای که می‌توان برای پاسخگویی به این پرسش مطرح کرد اینگونه است که بر اساس نظریه گذار قدرت ارگانسکی و بهره‌گیری از چارچوب مفهومی نظم ژئواکونومیک، رقابت میان چین و آمریکا از طریق بازتعریف الگوی تامین منابع، دسترسی به سرمایه، انتقال فناوری و تجارت بین‌المللی بر نظم ژئواکونومیک خاورمیانه تأثیر می‌گذارد. این تأثیرگذاری می‌تواند شامل تغییر در اولویت‌های اقتصادی، تعدیل سیاست‌های خارجی برای جذب سرمایه‌گذاری‌های بیشتر و افزایش تمایل به همکاری با قدرت‌های نوظهور باشد.

برای آمریکا نیز این موضوع به خوبی روشن است که چین از ابزارهای ژئواکونومیک به عنوان نخستین راه حل در جهت تضعیف قدرت و نفوذ آمریکا در میان کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس بهره می‌گیرد، پس این کشور تلاش می‌کند با ارائه طرح‌های زیرساختی نوین و حفظ روابط با متحدان خود در این منطقه نوعی تعادل ایجاد کند. آمریکا با هدف اثرگذاری بر میزان عرضه و تقاضای نفت به عنوان اصلی‌ترین عنصر تجاری این منطقه در تلاش است تا مانع از شکل‌گیری قطب‌های اقتصادی و نظامی در این منطقه شده و کشورهای نوظهور مانند چین را زیر سلطه هژمونیک خود نگه دارد؛ در جهت پاسخگویی به پرسش پژوهش و تحلیل فرضیه مطرح شده در طی این پژوهش، پس از تحلیل تئوری گذار قدرت در سطح جهانی و بررسی رقابت میان چین و آمریکا با تمرکز بر رویکرد اقتصاد سیاسی بین‌الملل در سطح جهانی به رقابت ژئواکونومیک میان این دو قدرت در منطقه خاورمیانه پرداخته می‌شود.

پیشینه پژوهش

در باب موضوع رقابت میان چین و آمریکا در شرایط گذار قدرت جهانی و چگونگی تاثیرگذاری آن بر نظم ژئواکونومیک خاورمیانه، برخی آثار توسط پژوهشگران و محققان رشته روابط بین‌الملل در داخل و خارج از کشور به رشته تحریر درآمده‌اند که می‌توان آنها را به دو گروه تقسیم‌بندی کرد:

دسته نخست مجموعه مطالعاتی است که رقابت میان چین و آمریکا را در شرایط گذار قدرت در سطح نظام بین‌المللی مورد بررسی قرار داده‌اند؛ از جمله این آثار می‌توان به کتاب “Geo-Economics and Power Politics in the 21st Century” اشاره کرد که به‌طور جامع به تحلیل رقابت‌های ژئواکونومیکی بین کشورها در سطح نظام بین‌الملل می‌پردازد. این کتاب معتقد است که ویژگی‌های ساختاری در سیستم بین‌المللی معاصر، اولویت‌های استراتژیکی را در عملکرد سیاست خارجی کشورها تعریف می‌کند، به‌طوری که کشورها با استفاده از ابزارهای اقتصادی، اهداف سیاسی خود را در این ساختار دنبال می‌کنند. برای مثال در مواردی مانند برنامه هسته‌ای ایران یا ضمیمه‌گیری کریمه، کشورهای غربی ترجیح می‌دهند تحریم‌های اقتصادی را به جای نیروی نظامی به کار ببرند.

نقطه قوت این کتاب این است که به تحلیل نظم ژئواکونومیک به عنوان یک شیوه تحلیلی نوآورانه در ارتباط با نحوه عملکرد قدرت های بزرگ در ساختار نظام بین الملل به طور کلی می پردازد. و در مقابل، این پژوهش به صورت خاص به تحلیل رقابت ژئواکونومیک دو قدرت بزرگ یعنی چین و آمریکا در منطقه خاورمیانه و در میان کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس می پردازد.

مقاله سید مسعود موسوی شفائی و سید حمزه صالحی (۱۴۰۲)، با عنوان «جنگ ژئواکونومیک آمریکا و چین و تاثیر آن بر نظم اقتصاد بین المللی» از دیگر پژوهش های موجود در این زمینه است. این مقاله ضمن بررسی جنگ ژئواکونومیک میان چین و آمریکا در چارچوب طرح های زیرساختی به نوعی به تقابل از سوی غرب اشاره دارد. در این مقاله ابتکار یک کمربند- یک راه چین حرکتی تهاجمی از سوی غرب و آمریکا قلمداد شده است که این پژوهش نشان می دهد که با توجه به برتری فعلی آمریکا و غرب در اقتصاد و تکنولوژی جهانی، غرب به احتمال زیاد با ارائه طرح ها و برنامه هایی، برتری خود را در نظم اقتصاد بین المللی حفظ خواهد کرد. فرضیه مقاله به برتری فعلی آمریکا و غرب و توان بازدارندگی آنها به عنوان علت عدم افول نظم بین الملل لیبرال پرداخته است که این فرضیه به طور کامل به چالش های ساختاری و اقتصادی چین و تاثیرات بلندمدت آنها نپرداخته است. تفاوت این مقاله با پژوهش مذکور، تفاوت در سطح تحلیل است. به طوری که در این مقاله رقابت ژئواکونومیک میان چین و آمریکا در سطح جهانی و تاثیر آن بر نظم اقتصاد بین المللی پرداخته می شود، در حالی که این مقاله به تاثیرگذاری رقابت چین و آمریکا بر نظم ژئواکونومیک در سطحی جزئی تر در حوزه کشورهای شورای همکاری می پردازد.

مقاله حسین دلاور، محسن اسلامی و سید مسعود موسوی شفائی (۱۴۰۰) با عنوان «تبیین الگوی چینی بازتعریف نظم بین المللی: ترکیب توانمندی های داخلی و موازنه نرم خارجی» از دیگر آثار است که به بررسی الگوی رفتاری چین در قبال آمریکا تحت نظام تک قطبی می پردازد. نویسندگان استدلال می کنند که چین برای پیشبرد منافع و تعاملات راهبردی خود با آمریکا، از توانمندی های داخلی و موازنه نرم خارجی استفاده می کند.

توانمندی‌های داخلی شامل توان اقتصادی و نظامی و قدرت نرم خارجی از طریق نهادهای چندجانبه و دیپلماسی اقتصادی است. این مقاله بیشتر بر جنبه اقتصادی و سیاسی الگوی رفتاری چینی‌ها در شرایط گذار قدرت پرداخته و به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی تاثیرگذار در این تعامل بی‌توجه بوده است که این موضوع موجب کاهش جامعیت تحلیل‌ها می‌شود. در واقع این مقاله و موضوع مورد بررسی در آن جزئی از موضوع پژوهش است.

گروه دوم از مقاله‌ها در موضوع رقابت ژئواکونومیک میان چین و آمریکا به بررسی این نوع از رقابت در سطح منطقه خاورمیانه پرداخته‌اند. در این زمینه می‌توان به مقاله فریبرز ارغوانی پیرسلامی و سید محمد میرسلیمانی (۱۴۰۲) اشاره کرد. این مقاله با موضوع «نظم خاورمیانه‌ای در حال ظهور در پرتو رقابت‌های چین و آمریکا ۲۰۱۷-۲۰۲۳» به تبیین نقش آمریکا و چین در نظم منطقه‌ای خاورمیانه می‌پردازد. این مقاله تأثیر رقابت این دو کشور بر معادلات منطقه‌ای، تغییرات در توازن قدرت و تأثیر طرح‌های ابتکاری چین مانند "یک کمربند - یک راه" را مورد بررسی قرار می‌دهد. این مقاله در فرایند تحلیل، نقش بازیگران منطقه‌ای مانند ایران، عربستان سعودی و ترکیه را در این نظم نوین مورد توجه قرار نداده که همین امر موجب شده است نتواند پیش‌بینی نسبتاً کاملی از آینده این نظم در خاورمیانه ارائه دهد.

مقالات جدید دیگری که در این زمینه یافت می‌شود و می‌توان از آنها نام برد که تا حدودی با موضوع پژوهش شباهت دارند، می‌توان به مقاله هادی سلیمانپور و عبدالله مولایی (۱۳۹۱) با عنوان «قدرت‌های نوظهور در دوران گذار نظام بین‌الملل» و مقاله داوود آقایی و ابراهیم طاهری (۱۳۹۴) با عنوان «تبیین ژئواکونومیک نظم منطقه‌ای خاورمیانه و آسیای مرکزی در سیستم جهانی» اشاره کرد که در این زمینه قابل ملاحظه هستند، اما در نهایت باید گفت که تمامی پژوهش‌های موجود در این زمینه یک تفاوت اساسی با این پژوهش دارند و آن محدوده جغرافیایی مورد بررسی و رویکرد متفاوت این پژوهش است. تمامی آثار اشاره شده به بررسی یکی از ابعاد رقابت‌های میان چین و آمریکا در سطح ساختار نظام بین‌الملل در شرایط گذار پرداخته و یا در سطحی جزئی‌تر این رقابت را در

منطقه خاورمیانه مورد بررسی قرار داده‌اند. اما در این میان کمتر اثری را می‌توان یافت که به بررسی جامع این نوع از رقابت در حوزه کشورهای شورای همکاری با رویکردی اقتصادی و سیاسی پرداخته باشد. از این رو این پژوهش می‌کوشد تا اثرگذاری این رقابت را بر نظم ژئواکونومیکی منطقه خاورمیانه با بررسی سه مولفه تجارت، سرمایه‌گذاری و انتقال فناوری که در دل زنجیره ارزش نهفته است مورد بررسی قرار دهد و تحلیلی دقیق از تغییرات ایجاد شده در این منطقه بواسطه ارائه طرح‌های زیرساختی مانند طرح یک کمربند- یک جاده چین، تغییرالگوی تامین منافع و انتقال فناوری بر سیاست‌های داخلی کشورهای خاورمیانه و به‌ویژه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در شرایط گذار قدرت، ارائه نماید.

در جهت دستیابی به این امر، مسیر استدلالی زیر در این پژوهش طی می‌شود. نخست چارچوب مفهومی نظم ژئواکونومیک تعریف شده و سپس رقابت چین و آمریکا در سطح گذار قدرت بین‌المللی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در وهله بعد رقابت ژئواکونومیک چین و آمریکا در حوزه کشورهای شورای همکاری خلیج فارس که بر اساس سه مولفه تجارت، سرمایه‌گذاری و انتقال فناوری که در دل زنجیره ارزش نهفته است مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و در نهایت آزمون فرضیه و نتیجه‌گیری ارائه می‌شود.

روش

این پژوهش با بهره‌گیری از روش کیفی به تحلیل محتوا و گردآوری اطلاعات بر مبنای روش کتابخانه‌ای و اینترنتی به تحلیل و بررسی مسائل گفته شده می‌پردازد. به عبارتی این پژوهش در تلاش است تا با فهم پدیده مورد نظر، مولفه‌های تاثیرگذار بر آن را بر اساس چارچوب مفهومی انتخاب شده مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

چارچوب مفهومی؛ نظم ژئواکونومیک

طی چند دهه اخیر یکی از مهمترین ویژگی‌های نظام بین‌الملل که در حال وقوع است، تغییر مرکز سیاست جهان از آتلانتیک به سمت پاسیفیک است که با عنوان «تئوری گذار قدرت» از آن یاد می‌شود. نظریه گذار قدرت، نخستین بار توسط ارگانسکی در کتاب

"سیاست جهان" معرفی شد. در این کتاب، نظریه موازنه قدرت به عنوان قانون تغییرناپذیر حاکم در سیستم بین‌الملل به نقد کشیده شد و ارگانسکی با مطرح کردن تئوری گذار قدرت، آن را مبنای تحلیل مناسب‌تری در جهت پیش‌بینی وقایع آینده مطرح نمود (Organski, 1958: 301).

نظریه گذار قدرت بر پایه سه مفروض بنیادین در توصیف نظام بین‌المللی استوار است: نخست، این نظریه به صورت سلسله‌مراتبی است. بدین معنا که بر خلاف نظریه موازنه قدرت، سیستم نظام بین‌الملل را آنارشیک در نظر نمی‌گیرد. ارگانسکی معتقد است که این نظم سلسله‌مراتبی متشکل از قدرت مسلط و یا قدرت برتر، قدرت‌های بزرگ و کوچک است. در این سیستم مدیریت تحت کنترل دولت مسلط انجام شده و تعارض میان قدرت‌های نوظهور و چالشگر با دولت مسلط، موجب بی‌ثباتی در سیستم شده و با بی‌نظمی همراه است که ممکن است به جنگ منتهی شود (Organski, 1958: 347). دوم، در تئوری گذار قدرت، ملت‌ها مانند گروه‌های سیاسی در داخل در سطح نظام بین‌الملل نیز بر سر منابع در حال رقابت هستند و بر همین اساس قوانین هدایتگر سیستم‌های سیاسی داخلی را مشابه سیستم بین‌المللی در نظر می‌گیرد. سوم، ارگانسکی معتقد است که پیشینه‌سازی قدرت هدف نهایی نیست بلکه در نظریه گذار قدرت، هدف ملت‌ها از رقابت با یکدیگر افزایش دستاوردهای خالص آنان است (شیرخانی و محروق، ۱۳۹۶: ۱۰۴).

د/گلاس لمکه^۱ با طرح مفهوم «سلسله‌مراتب چندسطحی» بیان کرد که درون سیستم جهانی، تعدادی سلسله‌مراتب منطقه‌ای نیز وجود دارند که تعاملات میان این سلسله‌مراتب متأثر از سلسله‌مراتب بین‌المللی است (Lemke, 2002)؛ بر همین اساس تعارض زمانی ایجاد می‌شود که یک دولت چالشگر منطقه‌ای از سلسله‌مراتب درون یک منطقه فراتر رفته و به برابری با قدرت مسلط برسد. ارگانسکی معتقد است که پدیده قدرت دارای سه مرحله رشد، بلوغ و زوال است که تغییرات در ائتلاف‌ها و تحولات نرخ رشد در کشورها موجب تحولات سیستمی می‌شود و نظم حاکم را دچار بی‌ثباتی می‌کند. پس بر همین اساس می‌توان نتیجه گرفت که در نظریه گذار قدرت، سه مولفه مهم و کلیدی «برابری»^۲، «پیشی

1. Lemke

2. Parity

جستن»^۱ و «رضایت از وضع موجود» می‌تواند تغییر دهنده شرایط باشند. زیرا با تغییر میزان هر یک از این مولفه‌ها، قدرت نوظهور به دنبال صعود در چرخه قدرت وارد شده و در صحنه نظام بین‌المللی به دنبال تقابل و رقابت با قدرت مسلط حرکت می‌کند (Kugler & Organski, 1980: 177). هرچند که نظریه گذار قدرت، یک نظریه بین‌المللی و سیستمیک است اما با منطقه‌ای شدن رقابت میان قدرت‌ها و اهمیت یافتن مناطق در چند دهه اخیر، امکان کاربست این نظریه در مناطق مهم ژئوپلیتیکی مانند خاورمیانه امکان‌پذیر است. بدین گونه که افزایش توانمندی داخلی کشورها بخصوص توسعه صنعتی-اقتصادی، باعث ارتقای جایگاه بین‌المللی آنها شده و گذار قدرت را با شکل و محتوای جدیدی که از ابعاد ژئوپلیتیکی فراتر رفته و وجهه ژئواکونومیک به خود گرفته به خوبی در نظم‌های شکل گرفته در سطح منطقه‌ای از جمله خاورمیانه می‌توانیم شاهد باشیم.

مفهوم ژئواکونومیک با شکل‌گیری قدرت‌های نوظهور در سطح نظام بین‌الملل و رقابت میان این دولت‌ها در جهت بازتوزیع منافع و یافتن جایگاهی مناسب برحسب توانمندی‌های آنان اهمیت بیشتری پیدا کرد (Schneider-Petsinger, 2016).

قدرت‌های نوظهور با بازنگری نقش و جایگاه خود در نظام نوین جهانی و تفسیر نظم ژئواکونومیک حاکم؛ به دنبال تامین قدرت، نفوذ و اهداف ژئوپلیتیک خود در پیرامون هستند. حکومت‌هایی که اصول سیاست خارجی خود را بر روی ژئواکونومی استوار ساخته‌اند، عامل اقتصاد را به‌عنوان ابزاری کاربردی در جهت افزایش توانایی نفوذ در سایر مناطق به کار می‌برند (Mikeal Wigell et al., 2019).

هدف رویکرد ژئواکونومیک در مناطق مختلف که توسط دولت‌ها دنبال می‌شود بهره‌برداری از این منابع در جهت رسیدن به قدرت اقتصادی است. بسیاری از محققان روابط بین‌الملل معتقدند که مهمترین مشخصه نظم نوین ژئواکونومیک جدید، رقابت قدرت‌های بزرگ مانند چین و آمریکا است که از ابزارهای اقتصادی در جهت دستیابی به اهداف استراتژیک بهره می‌گیرد و این رقابت در قالب تقابل ابتکارهای زیرساختی نمایان می‌شود (Robert & et al., 2018).

پیدایش چین به مثابه یک قدرت نوظهور با توجه به اهمیت و گستره تاثیرگذاری آن بر ساختار نظام بین‌الملل در برابر آمریکا به عنوان قدرت مسلط از مهمترین مشخصه‌های ساختار گذار قدرت کنونی است. این پژوهش از تئوری گذار قدرت و مفروضه‌های آن به عنوان مبنای تحلیل در جهت پیش‌بینی وقایع آینده این رقابت بهره جسته است. در عصر کنونی گذار قدرت، رشد و توسعه اقتصادی جایگاه بالاتری نسبت به سایر حوزه‌ها دارد و نمایانگر گذار قدرت از سنتی (مبتنی بر نظامی‌گری) به مدرن (مبتنی بر اقتصاد) است، در خاورمیانه، این چرخش قدرت به وضوح قابل مشاهده است، جایی که چین و آمریکا بر اساس استراتژی‌های ژئواکونومیک خود در حال رقابت برای نفوذ و قدرت‌یابی هستند. زیرا که کشورهای صنعتی قدرتمند مانند چین و آمریکا برای حفظ و تداوم روند رشد اقتصادی خود نیاز دارند تا اقتصاد خود را با منابع بین‌المللی و منطقه‌ای پیوند زنند، بر همین اساس میزان دسترسی به منابع انرژی نفت و گاز مناطقی مانند خاورمیانه و خرده‌سیستم‌های منطقه‌ای مانند شورای همکاری خلیج فارس از اهمیت بسیاری برخوردار است.

برای غرب، حرکت و خیزش چین به عنوان یک کنشگری ضد سیستم در نظر گرفته می‌شود که باید در جهت جلوگیری از آن، سیاست‌های درستی را در عرصه جهانی و منطقه‌ای به کار گیرد که امروزه تحقق این امر با به کارگیری ابزارهای اقتصادی امکان‌پذیر است. فلذا در این پژوهش با به کارگیری نظریه گذار قدرت ارگانسکی، این رقابت مورد بررسی قرار گرفته است. در فرایند بررسی نظریه گذار قدرت باید به این نکته نیز توجه نمود که امروزه جهان را نمی‌توان صرفاً از طریق مولفه‌های ژئوپلیتیک درک کرد و برای فهم رقابت میان قدرت‌های بزرگ باید به مولفه‌ها و نظم ژئواکونومیک حاضر نیز توجه نمود. بر همین اساس رقابت میان چین و آمریکا در جهت دستیابی به اهداف بلندمدت اقتصادی از طریق سه مولفه تجارت، سرمایه‌گذاری و انتقال فناوری که در دل زنجیره ارزش نهفته است مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نمایانگر تاثیرگذاری این رقابت بر نظم ژئواکونومیک موجود در شورای همکاری خلیج فارس خواهد بود.

رقابت چین و آمریکا در سطح بین‌المللی

امروزه ظهور چین به‌عنوان یک قدرت اقتصادی در حال ظهور در شرق آسیا می‌تواند تحقق‌بخش این پیش‌بینی ارگانسکی در باب ظهور این کشور به‌عنوان یک قدرت چالشگر در آینده سیستم نظام بین‌الملل باشد. در چند دهه اخیر رشد سریع قابلیت‌های اقتصادی چین در کنار افزایش گستره تاثیرگذاری این کشور در سطوح بین‌المللی و منطقه‌ای به‌عنوان یکی از مهمترین متغیرهای این گذار سیستمی در نظر گرفته می‌شود (شیرخانی و محروق، ۱۳۹۶: ۱۰۲). کلان‌پروژه «یک کمربند-یک راه» که در سال ۲۰۱۳ توسط شی جین‌پینگ مطرح شد نمود اصلی تلاش چین در جهت کسب برتری در صحنه جهانی در حوزه اقتصاد است که ایالات متحده آمریکا آن را حرکتی تهاجمی در برابر تسلط همه‌جانبه اقتصادی آمریکا در ساختار نظام بین‌الملل در نظر گرفت (Lindley, 2022). علت این تفسیر آن است که نظام جهانی دارای شکاف بزرگ زیرساختی است که کشورهای قدرتمند با به‌کارگیری پروژه‌های زیرساختی تلاش می‌کنند تا حوزه نفوذ اقتصادی خود را افزایش دهند و به دنبال آن، هدف نهایی خود یعنی تسلط بر نظم ژئواکونومیک بین‌المللی را افزایش دهند (Zhao, 2021).

ابتکار یک کمربند-یک راه چین یکی از بزرگترین ابتکارهای اقتصادی جهان است که از طریق تقویت همکاری‌ها در میان مناطق مختلف موجب رشد اقتصاد جهانی می‌شود. این طرح تا سال ۲۰۲۱ با بیش از ۲۴۰ میلیارد دلار سرمایه، از طریق پروژه‌های حمل و نقل، انرژی و تجارت توانسته با ۱۳۸ کشور و ۲۹ سازمان از طریق تفاهم‌نامه رابطه برقرار کرده است^۱ (Sarker & et al., 2018). این ابتکار با افزایش قدرت سخت و نرم چین، نشان از توانایی این کشور در تاثیرگذاری بر نظم حاکم بر ساختار نظام بین‌الملل دارد؛ برای چین این طرح می‌تواند حرکتی در جهت تقابل با طرح «حرکت به سمت آسیا» آمریکا در سال ۲۰۱۲ باشد که بر همین اساس موجب شد تا آمریکا و متحدانش با استفاده از ابزار برتری تکنولوژیک و تلاش برای تسلط بیشتر بر ساختارهای مالی جهانی و ارائه طرح‌های

1. <https://www.economist.com/china/2022/06/04/the-pandemic-is-hurting-chinas-belt-and-road-initiative>

زیرساختی مشابه مانند «بازسازی بهتر جهان»^۱ و یا ابتکار «دروازه جهانی اروپا» و کریدور «هند- خاورمیانه- اروپا» با جهش چین مقابله کند (صالحی، موسوی شفاعی، ۱۴۰۲: ۱۳).

آمریکا بر اساس عملکرد چین در صحنه نظام بین‌الملل در چند دهه گذشته به خوبی بر این موضوع واقف است که این کشور از ابزارهای ژئواکونومیک به عنوان راه‌حلی در جهت تضعیف قدرت و نفوذ ایالات متحده در سطح نظام بین‌الملل استفاده می‌کند، از همین‌رو آمریکا تلاش می‌کند تا در بازی جدید ژئواکونومیک چین، همکاری‌های امنیتی خود را با متحدانش در دستور کار خود قرار دهد. اقدامات آمریکا با دنبال کردن سیاست توسعه خوب، هسته اصلی عملکرد این کشور قرار گرفته است که بر همین اساس مدل آمریکا بر خلاف چین، یک مدل قانع‌کننده تحول‌آفرین به جای معامله است. معامله‌هایی که از سوی چین با سایر کشورها بخصوص کشورهای در حال توسعه صورت می‌گیرد به صورت بدهی‌های سنگین برای این کشورها باقی می‌ماند مانند پروژه بندر هامبانتوتا^۲ در سریلانکا که در نهایت این کشور به علت عدم توان بازپرداخت این بدهی به کشور چین مجبور به اجاره ۹۹ ساله این بندر در سال ۲۰۱۷ به چینی‌ها شد (Gelpern & et al., 2022). در دو دهه گذشته، رقابت میان این دو کشور در حوزه اقتصاد در قالب جنگ تجاری بیش از پیش قابل مشاهده است. آمریکا کسری تجاری مداوم از سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۰ را نتیجه اقدامات تجاری غیرعادلانه چین می‌داند. تنش تجاری میان چین و آمریکا موجب کاهش میزان تجارت جهانی از اواسط سال ۲۰۱۸ شد به طوری که میزان صادرات ایالات متحده به چین در سه ماهه اول سال ۲۰۱۹ به نسبت مدت مشابه سال قبل، ۳۰ درصد کاهش یافت و در همان سال صادرات پکن به ایالات متحده با کاهش ۹ درصدی روبه‌رو بود (Bown, 2022). آمریکا برای پیروزی در این جنگ تجاری به دنبال تقویت روابط تجاری با سایر مناطق جهان مانند اروپا، جنوب شرق آسیا و خاورمیانه است. آمریکا به منظور کاهش وابستگی این کشورها به چین و کاهش نفوذ این کشور در این مناطق تلاش می‌کند تا مانع سرمایه‌گذاری‌های چین در قبال طرح‌های ژئواکونومیکی و زیرساختی مانند

1. Build Back Better World (B3W)

2. Hambantota

طرح یک کمربند- یک جاده در این کشورها شود (قربانی شیخ نشین و حداد زند، ۱۴۰۱: ۲۱۵).

بدین ترتیب ظهور چین و ادامه روند خیزش اقتصادی، این کشور به سوی بازسازی نظام سرمایه‌داری با ویژگی‌های چینی حرکت خواهد کرد. این بدان معناست که این کشور خواستار تغییر قواعد نظام سرمایه‌داری نیست، زیرا این کشور به دنبال پرداخت هزینه نظم‌سازی در ساختار نظام بین‌الملل به عنوان یک کشور قدرتمند نیست پس چین با نهادهای کردن اولویت‌ها و ویژگی‌های اقتصاد سیاسی مدنظر خود در نظام بین‌الملل حاکم، اهداف خود را در حوزه‌های اقتصادی و سیاسی محقق خواهد کرد.

رقابت ژئواکونومیک چین و آمریکا در حوزه کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

پس از پایان جنگ سرد و شکل‌گیری درهم تنیدگی اقتصادی در ساختار نظام بین‌الملل، سردمداری اقتصاد جهانی به مسئله‌ای مهم مبدل شد. این مسئله خود در گرو توان بالای تولید، گردش مالی و توسعه صنعت بود که تمامی این فرایندها خود وابسته به منابع کافی انرژی و بازار مناسب برای چرخش مالی کشورها بود (کمپ و هارکاوی، ۱۳۸۳: ۱۱۳). بسیاری از کارشناسان حوزه روابط بین‌الملل معتقدند که در قرن حاضر، قدرت جهانی قدرتی است که می‌تواند در فرایند جهانی شدن و از طریق رویکرد ژئواکونومیک، پویایی اقتصاد خود را حفظ کند. اما این پویایی بدون دسترسی به منابع انرژی امکان‌پذیر نیست. بر همین اساس است که منطقه خاورمیانه با دارا بودن یک‌سوم از تولیدات نفت جهانی و راه‌های ارتباطی گسترده با مناطق اطراف در بحث کریدورها، همواره دارای اهمیت بسیاری در سیاست خارجه قدرت‌های بزرگ داشته است (مرتضوی و علی کرمی، ۱۳۹۳: ۶۷۱).

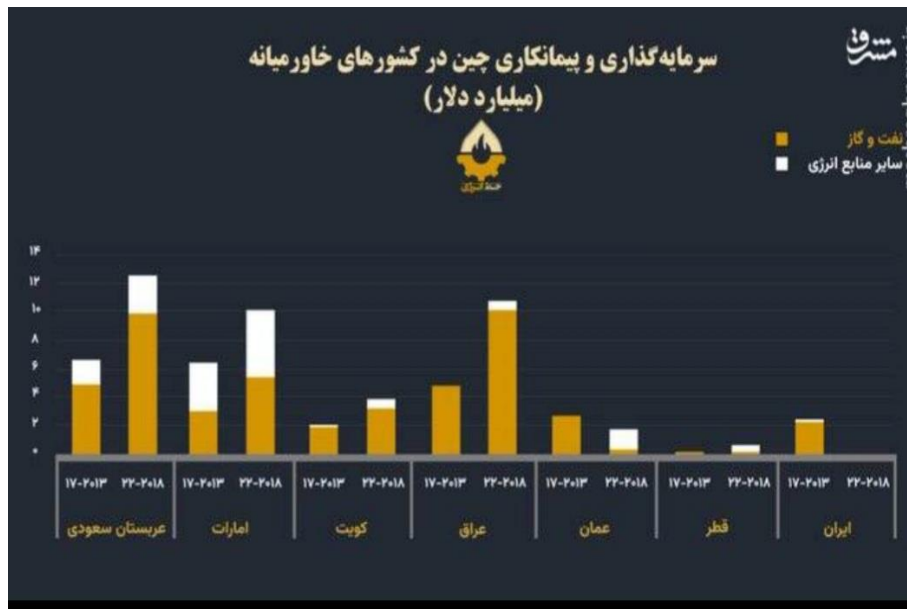
افزایش اهمیت دسترسی به منابع انرژی در عصر گذار قدرت، نشان از افزایش اهمیت توجه به موقعیت ژئواکونومیکی مناطق نسبت به موقعیت ژئوپلیتیکی آنها دارد. به عبارتی کشورهای قدرتمند برای حفظ و تداوم روند رشد اقتصادی خود نیاز دارند تا اقتصاد خود

را با منابع بین‌المللی و منطقه‌ای پیوند بزنند. بر همین اساس میزان دسترسی به منابع انرژی نفت و گاز برای کشورهای قدرتمند مانند چین و آمریکا دارای اهمیت بسیاری است. زیرا که تامین منابع انرژی مورد نیاز کشورها از ارکان اصلی هر جامعه صنعتی محسوب می‌شود (Schell & Shirk, 2019). حوزه‌های رقابتی میان چین و آمریکا را در منطقه خاورمیانه با توجه به رویکرد ژئواکونومیکی آنها می‌توان از طریق بازتعریف الگوی تامین منابع، میزان دسترسی به سرمایه، بحث انتقال فناوری و تجارت بین‌الملل مورد بررسی و مقایسه قرار داد، زیرا که این دو قدرت با رقابت در زنجیره ارزش حاکم در این منطقه بر نظم ژئواکونومیک خاورمیانه اثر گذاشته و اهداف اقتصادی بلندمدت خود را دنبال می‌کنند.

الف- سرمایه‌گذاری در خاورمیانه

قدرت‌های بزرگ در سال‌های اخیر تلاش بسیاری در جهت افزایش روابط با کشورهای نفتی خاورمیانه به‌خصوص کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس داشته‌اند. با نگاهی به نقشه گسترده‌گی منابع انرژی در جهان درمی‌یابیم که بیش از ۷۰ درصد از ذخایر منابع انرژی نفت و گاز در منطقه خلیج فارس وجود دارد (BP Statistical Review, 2015)، بر همین اساس خلیج فارس به‌عنوان گلوگاه انرژی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، یکی از مناطق مهم دنیا تلقی می‌شود که برای چین به‌عنوان دومین کشور مصرف‌کننده نفت در جهان پس از ایالات متحده اهمیت بسیاری دارد (صالحی، موسوی شفایی، ۱۴۰۲: ۱۹). اما نکته بسیار مهم در شکل‌گیری این نوع از رقابت در فضای گذار قدرت کنونی که باید به آن توجه نمود، مسئله تغییراتی است که در توازن قدرت در منطقه کشورهای عضو شورای همکاری در حال شکل‌گیری است. امروزه رقابت میان چین و آمریکا در این منطقه سبب شکل‌گیری نوع جدیدی از توازن قدرت شده است که هر کدام از این دو کشور با استراتژی‌های متفاوتی اهداف خود را در این فضا دنبال می‌کنند.

نمودار ۱- میزان سرمایه‌گذاری چین در کشورهای خاورمیانه از ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳

(منبع: Mashregnews.ir/news)

چین از طریق سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و پروژه‌های زیرساختی، نفوذ اقتصادی و سیاسی خود را گسترش می‌دهد که این سرمایه‌گذاری‌ها به کشورهای منطقه کمک می‌کنند تا اقتصاد خود را متنوع ساخته و وابستگی خود را به منابع نفتی کاهش دهند، در حالی که آمریکا بر افزایش حضور نظامی و گسترش اتحادهای سیاسی در این منطقه تاکید دارد. این حضور نظامی به آمریکا اجازه می‌دهد تا امنیت خطوط کشتیرانی و منابع انرژی را تضمین و نفوذ خود را در منطقه حفظ کند. اما در نهایت تفاوت در استراتژی میان این دو قدرت موجب شکل‌گیری تنوع در روابط میان چین و آمریکا با کشورهای عضو شورای همکاری گشته است که این عامل خود یکی از عوامل شکل دهنده به توازن قوای جدید در این منطقه است. به عبارتی کشورهای عضو شورای همکاری تلاش می‌کنند تا از طریق روابط دیپلماتیک با این دو قدرت، از شکل‌گیری تنش در این منطقه جلوگیری کرده و از مزایای اقتصادی و امنیتی هر دو قدرت بهره‌مند شوند که می‌توان نقش این کشورها را در شرایط گذار قدرت کنونی با عنوان توازن‌دهندگان تعریف کرد.

ب- روابط تجاری

بر اساس گزارش اداره گمرک چین در سال ۲۰۲۳، حجم مبادلات تجاری میان چین و کشورهای حاشیه خلیج فارس به ۲۸۶.۹ میلیارد دلار در سال رسیده است^۱ که این آمار نشان دهنده نرخ صعودی روابط تجاری و اقتصادی چین با کشورهای حاشیه خلیج فارس بر اساس استراتژی اقتصادی آن در جهت تغییر توازن قدرت به نفع خود در این منطقه است. به طوری که امروزه بسیاری از مبادلات اقتصادی میان چین و کشورهای عضو شورای همکاری در حوزه خرید انرژی صورت می‌گیرد. شرکت‌های چینی سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای در زمینه زیرساخت انرژی در این منطقه انجام داده‌اند. قراردادهای انجام شده میان چین و کشورهای این منطقه، این امکان را برای چین فراهم می‌کنند تا با افزایش قدرت و نفوذ در این منطقه، اهرمی استراتژیک را در دست داشته باشند. همچنین به شرکت‌های چینی در زمینه‌هایی از صنعت، دسترسی به فناوری را ارائه می‌دهد که برای مدت طولانی تحت سلطه کشورهای غربی بوده است (شرفخانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۱۶). خریداری سهم در یک قرارداد گازی با شرکت دولتی سینوپک^۲ در یک میدان گازی قطر به ارزش ۳۰ میلیارد دلار در کنار قرارداد دیگری با شرکت «قطر انرژی» در نوامبر ۲۰۲۲ برای تامین ۴ میلیون گاز مایع (LNG) در سال برای صادرات به چین به مدت ۲۷ سال، یکی از بزرگترین قراردادهای گازی قطر به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین صادرکنندگان گاز جهان است.^۳ این قراردادها به چین اجازه می‌دهد تا اولویت‌های دیگر نظیر به چالش کشیدن سلطه دلار آمریکا را نیز در دستور کار خود قرار دهد. این اقدام چین می‌تواند اثرات سیاست‌های مالی و پولی آمریکا را نیز که در منطقه اعمال می‌کند به چالش بکشد (Bansal & Singh, 2021).

طی سفر شی جین‌پینگ به عربستان سعودی در سال ۲۰۲۳ به‌عنوان یکی از کشورهای نفتی خاورمیانه و گفتگوهای دوجانبه در جهت تقویت همکاری‌های اقتصادی میان این دو

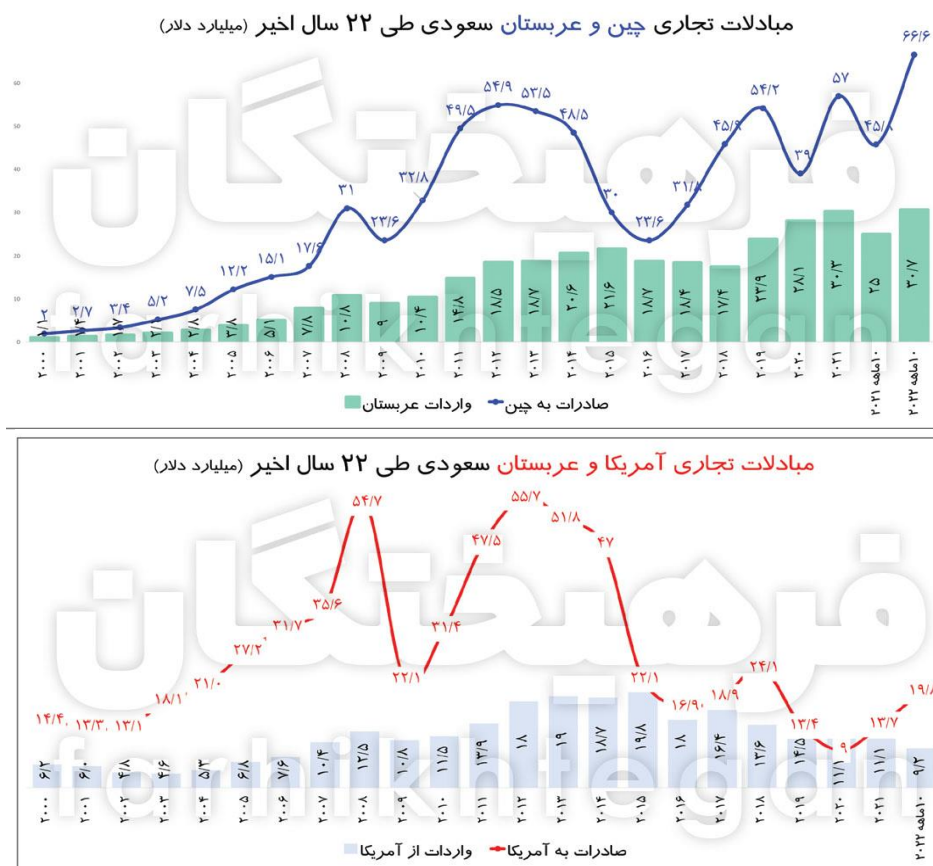
1. Tahririh.com/news

2. China Petrochemical Corporation

3. El Dahan, Maha, Qatar Seals 27-year LNG Deal with China as Competition Heats up. 21 November 2022.

کشور و تاکید بر هماهنگی میان چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان و ابتکار یک کمربند- یک راه چین نمونه‌ای از چرخش نگاه کشورهای خاورمیانه به سوی شرق است. این چرخش که تاثیر بسیاری بر نظم ژئواکونومیک این منطقه دارد، به خوبی نمایانگر این مسئله است که با رقابت میان چین و آمریکا در حوزه اقتصاد و طرح‌ها و پروژه‌های زیرساختی مطرح شده از سوی این دو کشور، اهداف و اولویت‌های اقتصادی کشورهای خاورمیانه در حال تغییر است.

نمودار ۲- مبادلات تجاری میان عربستان با چین و آمریکا از ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲

به طوری که در دو نمودار بالا میزان روابط تجاری میان عربستان و آمریکا از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ و میزان روابط تجاری عربستان و چین در همین بازه زمانی به خوبی نمایانگر این موضوع است که بر اثر تاثیرگذاری رقابت میان چین و آمریکا در حوزه اقتصاد، امروزه کشور عربستان در سیاست خارجه اقتصادی خود چرخشی رو به شرق داشته و به دنبال گسترش روابط خود با چین به عنوان شریک تجاری قابل اعتماد است.

در سفر سال ۲۰۲۱ شی جین پینگ به عربستان، وی خواستار برنامه‌ریزی‌های تجاری بیشتر در حوزه انرژی با واحد پول چین شد. همچنین این کشور اولین خرید گاز مایع خود را در ماه مارس ۲۰۲۲ با امارات متحده عربی به یوآن تسویه کرد. تمامی این قراردادها در کنار بیانیه مشترک دوجانبه‌ای که در زمینه مالی، سرمایه‌گذاری، انرژی و فناوری میان چین و شورای همکاری امضا شد، به خوبی نمایانگر این موضوع است که چین به بزرگترین شریک تجاری کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس تبدیل شده است. بر اساس گزارش "Ispionlin" در ۲۳ می در ۲۰۲۴، در جریان مجمع صنایع و سرمایه‌گذاری چین و شورای همکاری خلیج فارس، سهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین در کشورهای عربی حوزه خلیج فارس به ۲۳ میلیارد دلار اندازه‌گیری شد که به نسبت ده سال گذشته ۲.۶ برابر افزایش یافته است و همچنین حجم مبادلات تجاری میان چین و کشورهای شورای همکاری به ۳۱۵.۸ میلیارد دلار رسیده است که ۱.۴ برابر بیشتر از ۱۰ سال گذشته است. مشارکت‌های راهبردی جامع، برنامه‌های اقدام چندجانبه، ابتکارات مشترک و توافق تجارت آزاد چین و شورای همکاری خلیج فارس، از جمله اقداماتی هستند که این مسیر صعودی را تقویت خواهند کرد.

پ- رقابت در حوزه فناوری

در حوزه فناوری، می‌توان رقابت میان چین و آمریکا را در منطقه خاورمیانه در دو موضوع «جاده ابریشم دیجیتال» و بحث «ماهواره‌ها» مورد بررسی قرار داد. هر دو کشور در پاسخ به این پرسش که کدام کشور می‌تواند در طولانی‌مدت رشد پایدار موقعیت خود را حفظ کند؟ به خوبی می‌دانند که این موضوع با حفظ جایگاه هر یک در زنجیره جهانی ارزش و استانداردهای فناوری گره خورده است (شرفخانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۲). از ۱۹۹۰ و

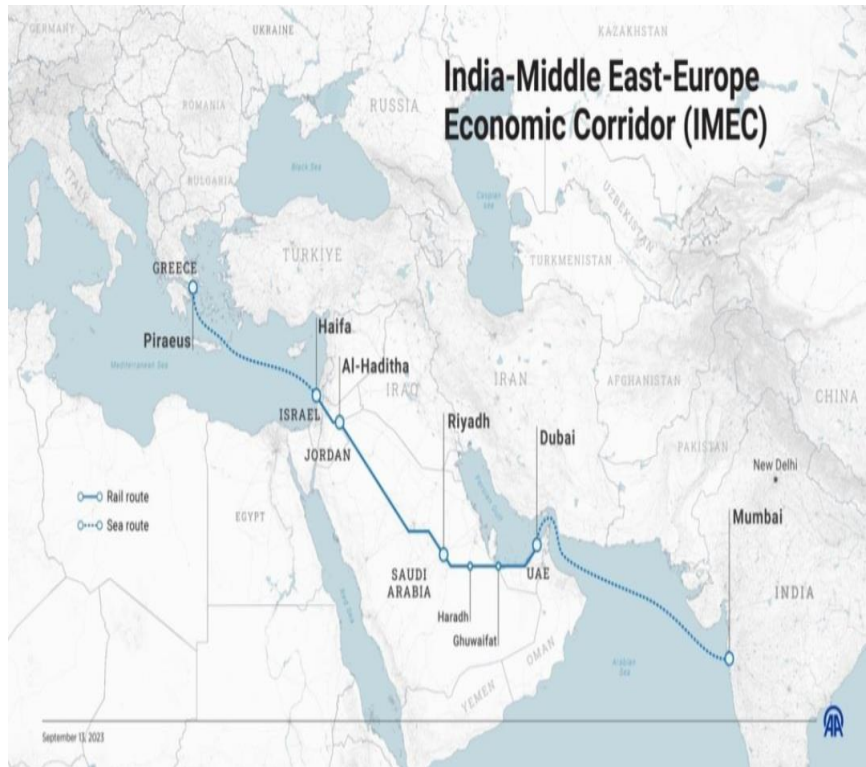
شروع موج اول عرصه دیجیتال، ایالات متحده به عنوان سردمدار این عرصه با ایفای نقشی تاثیرگذار بازارهای بسیاری را به خود وابسته کرده و تسلط فناورانه بسیاری در سیستم عامل‌های مورد استفاده در جهان را در اختیار داشت. اما با روی کار آمدن چین به عنوان یک قدرت در حال ظهور و دنبال کردن استراتژی «ساخت چین ۲۰۲۵» در سیاست خارجی این کشور، چین به منظور یافتن جایگاهی مناسب در زنجیره جهانی ارزش، دو هدف را دنبال نمود. نخست: کسب استقلال از آمریکا در زمینه فناوری‌های دیجیتال و دوم عرضه جهانی فناوری‌های خود با سطحی بالاتر از استانداردهای فناوری جهانی که یکی از راهکارهای چین در جهت رسیدن به این هدف، راهبرد جاده ابریشم دیجیتال در گستره طرح یک کمربند-یک راه در منطقه خاورمیانه بوده است که چین از این راهبرد در جهت ایجاد وزنه تعادل در حوزه نفوذ تکنوپلیتیک آمریکا در این منطقه استفاده می‌کند (Slaughter, 2017). در باب نقش شرکت‌های فناوری اطلاعات چین در خاورمیانه، نگرانی دولت‌های غربی در این است که این کشور با گسترش نسل پنجم از شبکه‌های تلفن همراه و به کارگیری ماهواره‌های اطلاعاتی در این منطقه دسترسی گسترده‌تری پیدا کرده و توان نفوذی بیشتری داشته باشد (دورسی، ۱۳۹۹: ۳۷).

چین با بهره‌گیری از سیستم ناوبری ماهواره‌ای بیدو^۱ در سرتاسر خاورمیانه، توانسته در حوزه‌های مخابرات، امنیت دریایی و نقشه‌های کشاورزی، به کشورهای این منطقه خدمات‌دهی کند، همچنین در برخی از کشورهای خاورمیانه مانند: عربستان، کویت و بحرین برای ساخت شبکه‌های نسل پنجم شرکت هوآوی با چین همکاری کرده‌اند. آمریکا در جهت مقابله با این گسترش نفوذ در حوزه فناوری در نشست سالانه «پنج چشم»^۲ در ژوئیه ۲۰۱۸ که در کانادا تشکیل شد، همراه با دیگر اعضای این اتحاد یعنی انگلستان، استرالیا، کانادا و نیوزیلند تصمیم گرفتند تا با اقدامی مشترک مانع از گسترش شبکه‌های اطلاعاتی چین در این منطقه و دیگر مناطق تحت سلطه خود شوند (Sanger & et al., 2019). آمریکا این اقدامات خود را با شعار جلوگیری از به خطر افتادن امنیت ملی متحدانش دنبال می‌کند.

1. BeiDou

2. Five Eyes

شکل ۳- نقشه کریدور IMEC

(منبع : [Persumedia.com/daily-summary/concerns-about-india-middle-east-corridor](https://persumedia.com/daily-summary/concerns-about-india-middle-east-corridor))

در نهایت باید به بررسی این نکته نیز پرداخت که تلاش چین در جهت گسترش روابط اقتصادی با کشورهای عضو شورای همکاری در شرایطی دنبال می‌شود که کشورهای نفتی حوزه خلیج فارس به دنبال آن هستند تا میان روابط اقتصادی با چین و ائتلاف‌های امنیتی با آمریکا موازنه ایجاد کنند، و همانطور که گفته شد در فضای گذار قدرت کنونی در بازی رقابتی میان این دو قدرت، نقشی توازن دهنده داشته باشند تا بتوانند حداکثر منافع را در کمترین میزان تنش برای خود فراهم کنند. زیرا که منافع اقتصادی این کشورها به چین نزدیک است اما نگرانی همزمان در باب همکاری نظامی‌شان با آمریکا نیز وجود دارد. اقتصاد کشورهای خلیج فارس در بخش‌های متفاوتی در ارتباط با آمریکاست؛ در زمینه صادرات انرژی، این کشورها همکاری نزدیکی با ایالات متحده دارند، در زمینه

همکاری‌های مالی، کشورهای خلیج فارس در بخش‌های مختلف بانکی و بورس آمریکا سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای انجام داده‌اند؛ آمریکا نیز با هدف اثرگذاری بر میزان عرضه و تقاضای نفت به عنوان اصلی‌ترین عنصر تجاری این منطقه در تلاش است تا مانع از شکل‌گیری قطب‌های اقتصادی و نظامی در این منطقه شده و کشورهای نوظهور مانند چین را در سلطه هژمونیک خود نگه دارد (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۵۱).

فلذا آمریکا برای تحقق این هدف تلاش می‌کند تا با ارائه طرح‌های زیرساختی نوین و حفظ روابط با متحدان خود در این منطقه نوعی تعادل ایجاد کند. ارائه طرح کریدور «هند-خاورمیانه - اروپا»^۱ را می‌توان مصداق این تعادل‌سازی در نظم ژئواکونومیک حاکم در مقابل چین در نظر گرفت. این پروژه که در ۹ سپتامبر ۲۰۲۳ در نشست سران جی ۲۰ توسط کشورهای هند، امارات، عربستان سعودی، اتحادیه اروپا، فرانسه و ... امضا شد، در جهت ارتباط زیرساختی و حمل نقل محصولات و خدمات میان کشورهای هند، امارات، عربستان، اردن و اسرائیل و اتحادیه اروپا بود. ایالات متحده این طرح را ابزاری در جهت تقابل با پروژه یک کمربند-یک جاده چین در نظر می‌گیرد (Aboudouh, 2023). پس در نهایت می‌توان این چنین گفت که محصول این نوع از رقابت ژئواکونومیکی در فضای گذار قدرت کنونی که با انعقاد قراردادهای اقتصادی و زیرساختی توسط دو قدرت چین و آمریکا با کشورهای عضو شورای همکاری در این منطقه همراه است موجب شکل‌گیری توازن قوای جدید در ساختار قدرت این منطقه شده است.

نتیجه‌گیری

پس از فروپاشی شوروی و شکل‌گیری نظم نوین جهانی بر پایه درهم‌تنیدگی اقتصاد، فرهنگ و سیاست؛ دیگر نمی‌توان جهان را صرفاً از طریق مولفه‌های ژئوپلیتیک درک کرد. در نظام بین‌الملل کنونی تحقق‌گذارهای بنیادی در ساختار قدرت به معنی تغییر مرکز سیاست جهانی از غرب به سمت شرق، یکی از ویژگی‌های این نظام است. در شرایط پس از جنگ سرد و با کاهش رقابت‌های نظامی و ایدئولوژیکی میان دولت‌ها، اقتصاد به عنوان

1. India-Middle East-Europe Corridor (IMEC)

ابزاری مهم در جهت افزایش قدرت و نفوذ مورد توجه و استفاده قدرت‌های بزرگ قرار گرفت. در سال‌های اخیر رشد سریع قابلیت‌های اقتصادی چین با توجه به اهمیت و میزان تاثیرگذاری آن بر سطوح مختلف بین‌المللی و منطقه‌ای، مهمترین متغیر در سیستم‌گذار قدرت کنونی محسوب می‌شود. رقابت میان چین به عنوان قدرتی نوظهور و آمریکا به عنوان قدرت مسلط در فضای گذار قدرت که پدیده‌هایی مانند منطقه‌گرایی رو به افزایش است از مهمترین مسائل این ساختار است. ورود چین به منطقه خاورمیانه در حالی است که در این منطقه ابرقدرت قدیمی حضور دارد که با توجه به اقتصاد عظیم خود و خیزش اقتصادی برخی کشورها مانند چین و ژاپن، همچنان خواهان نفت و گاز منطقه خاورمیانه است تا بتواند علاوه بر خالی نگذاشتن میدان رقابت برای رقبای خود، منابع مورد نیاز خود را نیز در این منطقه تامین نماید که تاثیراتی که این رقابت بر سیستم نظام بین‌المللی و نظم حاکم بر مناطق می‌گذارد از مهمترین مسائل کنونی نظام بین‌المللی است.

چین و آمریکا در سال‌های اخیر تلاش بسیاری در جهت افزایش روابط با کشورهای نفتی خاورمیانه به خصوص کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس داشته‌اند. نظم ژئواکونومیک موجود در میان کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس نشأت گرفته از منابع انرژی نفت و گاز این منطقه و موقعیت جغرافیایی این کشورها دارد. بر همین اساس چین با به کارگیری ابزارهای اقتصادی و ارائه پروژه‌های زیرساختی مانند پروژه یک کمربند-یک راه، کشورهای بسیاری را جذب این پروژه کرده است که این موضوع موجب گسترش روابط تجاری چین با کشورهای شورای همکاری و سرمایه‌گذاری‌های گسترده در زمینه امنیت انرژی، فناوری، حمل و نقل ... شده است. کلان‌پروژه یک کمربند-یک راه نمود اصلی تلاش چین در جهت کسب برتری در صحنه جهانی در حوزه اقتصاد است که ایالات متحده آن را حرکتی تهاجمی در برابر تسلط همه‌جانبه اقتصادی آمریکا در ساختار نظام بین‌الملل در نظر گرفت. در مقابل، آمریکا نیز با کمک هم‌پیمانان و متحدان خود در جهت مقابله با این حرکت تهاجمی چین، ابتکارهایی مانند کریدور هند - خاورمیانه - اروپا را مطرح کرده است تا بتواند نوعی تعادل در برابر نفوذ چین در این منطقه ایجاد کند. همچنین ایالات متحده به عنوان ابرقدرت قدیمی این منطقه به این

نتیجه رسیده است که در بازی جدید ژئواکونومیکی چین باید همکاری‌های امنیتی خود را با متحدانش گسترش دهد زیرا که آمریکا در خاورمیانه متحدان نزدیکتری نسبت به چین دارد که می‌تواند به آنها تکیه کرده و مانع از گسترش نفوذ و قدرت چین در میان کشورهای شورای همکاری شود. در نتیجه رقابت میان چین و آمریکا در شورای همکاری خلیج فارس، بر اساس نظریه گذار قدرت نشان دهنده تغییرات مهمی در توازن قدرت در سطح جهانی و به تبع آن در این منطقه شده است. این رقابت نه تنها بر اقتصاد و امنیت منطقه تاثیرگذار بوده است بلکه نقش بازیگران منطقه‌ای را نیز برجسته کرده است، به گونه‌ای که کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس با بهره‌گیری از روابط دیپلماتیک متنوع و سیاست‌های مستقل تلاش می‌کنند تا از مزایای اقتصادی و امنیتی هر دو قدرت بهره‌مند شده و به عنوان عوامل توازن دهنده در این رقابت عمل کنند.

در نهایت، این رقابت که بخشی از تحولات بزرگ‌تر جهانی است، نشان‌دهنده تغییرات عمیق در زنجیره جهانی ارزش و به تبع آن نظم اقتصادی و ژئواکونومیک حاکم بر منطقه خاورمیانه و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس است که خود نشان دهنده پیچیدگی و چندبعدی بودن رقابت میان قدرت‌های بزرگ در فضای گذار قدرت کنونی است.

تعارض منافع

تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

ORCID

Sara Tajik

<https://orcid.org/0009-0004-7624-536X>

Seyed Masoud

<https://orcid.org/0000-0003-3882-5203>

Mousavi Shafae

منابع

- اخوان کاظمی، مسعود؛ قیاسی، صابر و قائمی، یاسر، (۱۳۹۹)، «رویکرد ایالات متحده آمریکا به خرده‌سیستم خلیج فارس در اقتصاد جهانی»، *مجله سیاست و روابط بین‌الملل*، دوره ۳، شماره ۶، صص ۲۴۴-۲۶۲.
- ارغوانی پیرسلامی، فربرز، (۱۳۹۶)، «بلوک‌های تجاری منطقه‌ای در خاورمیانه: بررسی چالش‌ها از منظر اقتصاد سیاسی»، *فصلنامه سیاست خارجی*، سال ۳۱، شماره ۴، صص ۷۱-۱۰۰.
- آقایی، داوود و ابراهیم طاهری، (۱۳۹۶)، «تبیین ژئواکونومیک نظم منطقه‌ای خاورمیانه و آسیای مرکزی»، *مطالعات اوراسیای مرکزی*، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۲۵۵-۲۷۰.
- پورقربان، محمد حسن، شمسینی غیاثوند، حسن و محمد کیان، (۱۴۰۱)، «تأثیرات رقابت آمریکا و چین در تحولات نظام بین‌الملل (۲۰۲۰-۲۰۱۶)»، *فصلنامه علمی سیاست جهانی*، دوره ۱۱، شماره ۲، صص ۱۹۳-۱۷۵.
- دورسی، جیمز ام، (۱۳۹۹)، «کشورهای حاشیه خلیج فارس درگیر رقابت‌های آمریکا و چین»، ترجمه طال تسلیمی، *دیپلماسی ایرانی*، دسترسی در: <http://ir.irdiplomacy://http.fa/news/1992881>.
- رحمتی، رضا، (۱۳۹۹)، «ژئواکونومی و نظم منطقه‌ای (نوردیک، شرق آسیا و خاورمیانه)»، *فصلنامه مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل*، دوره ۳، شماره ۱، صص ۱۵۱-۱۷۹.
- زارعی، بهار، سید مهدی موسوی شهیدی، (۱۳۹۹)، «همکاری‌های ژئواکونومیکی و رقابت‌های ژئوپلیتیکی چین و آمریکا در منطقه آسیا-پاسفیک در قرن بیست و یکم»، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، دوره ۵۲، شماره ۳، صص ۱۱۳۰-۱۱۰۳.
- سلیمان پور، هادی و عبدالله مولایی، (۱۳۹۲)، «قدرت‌های نوظهور در دوران گذار نظام بین‌الملل»، *فصلنامه روابط خارجی*، سال پنجم، شماره ۱، صص ۳۴-۷.
- سلیمی، حسین و رحمتی‌پور، لیلا، (۱۳۹۳)، «بررسی مقایسه‌ای استراتژی انرژی چین و ایالات متحده آمریکا و تأثیر آن بر جایگاه خلیج فارس»، *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، سال سوم، شماره ۱۱، صص ۱۶۰-۱۳۰.

- شرفخانی، مجید؛ حاجی مینه، رحمت و دهشیری، محمد رضا، (۱۴۰۱)، «راهبرد اقتصادی چین در رقابت هژمونیک با امریکا در خاورمیانه»، فصلنامه علمی پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۱۱، شماره ۴۰، صص ۱۰۲-۴۸.
- شیرخانی، محمدعلی و محروق، فاطمه، (۱۳۹۷)، «گذار قدرت در شرق آسیا: چشم‌انداز گذار قدرت در پرتو پویایی‌های نوین منطقه»، فصلنامه سیاست، دوره ۴۸، شماره ۴، صص ۱۰۱۹-۱۰۰۱.
- صالحی، سیدحمزه؛ موسوی شفائی، سید مسعود، (۱۴۰۲)، «جنگ ژئواکونومیک آمریکا و چین و تاثیر آن بر نظم اقتصاد بین‌الملل، فصلنامه علمی رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی»، دوره ۱۵، شماره ۲، صص ۳۴-۱۱.
- غرایق زندی، داود و عباسی، محمد، (۱۴۰۰)، «تحولات راهبردی و سیاست خارجی چین در خاورمیانه در دهه دوم سده بیست و یکم: چرایی و چگونگی»، مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، دوره چهارم، شماره ۲، صص ۵۲۲-۴۹۳.
- قاسمی، فرهاد، (۱۳۹۷)، «گذار در سیستم‌های بین‌المللی پیچیده - آشوبی: ایران»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال ششم، شماره ۲۴، صص ۱۸۸-۱۵۸.
- قاسمی، فرهاد، (۱۳۹۱)، «جهانی شدن و مدل‌های امنیت منطقه‌ای در سیستم جهانی، ژئوپلیتیک»، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، سال ۸، شماره ۳، صص ۳۴-۷.
- قربانی شیخ نشین، ارسلان و حدادزند، شیرین، (۱۴۰۱)، «جنگ تجاری چین و آمریکا و پیامد آن بر کشورهای جنوب شرق آسیا؛ مطالعه موردی ویتنام و تایوان»، فصلنامه علمی رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۴، شماره ۳، صص ۲۲۸-۲۰۱.
- قلخان‌باز، خلیل؛ یزدانی، عنایت‌الله و ابراهیمی، شهروز، (۱۴۰۲)، «رقابت استراتژیک آمریکا و چین و تاثیر آن بر سیاست هندو-پاسیفیک ایالات متحده؛ درس آموخته‌های راهبردی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه روابط خارجی، سال ۱۵، شماره ۳، صص ۲۹-۵۶.
- کمپ، جفری و هارکاری، رابرت، (۱۳۸۳)، جغرافیای استراتژیک خاورمیانه، ترجمه سید مهدی حسینی متین، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- گیلپین، رابرت، (۱۳۹۵)، اقتصاد سیاسی جهانیدرک نظم اقتصاد بین‌الملل، ترجمه محمد میرمحمدی، نشر زیتون سبز.

- مایل افشار، فرحناز، (۱۳۹۱)، «بررسی تأثیر جایگاه ژئوپلیتیک و ژئواکونومی در مؤلفه‌های قدرت ملی ایران»، *رهنامه سیاستگذاری*، سال ۳، شماره ۱، صص ۱۱۰-۱۳۹.
- مختاری هشی، حسین، (۱۳۹۷)، «تبیین مفهوم ژئواکونومی (اقتصاد ژئوپلیتیکی) و توصیه‌هایی برای ایران»، *فصلنامه ژئوپلیتیک*، سال ۱۴، شماره ۲، صص ۵۶-۸۲.
- مرتضوی، خدایار و علی کرمی، فریبا، (۱۳۹۳)، «ژئواکونومی خاورمیانه و جهانی شدن اقتصاد»، *فصلنامه سیاست*، دوره ۴۴، شماره ۳، صص ۶۶۵-۶۸۶.

References

- Aboudouh, Ahmed, (2023), "An India-Middle East-Europe Corridor Is Unlikely to Boost Saudi-Israel Normalization", at: [https:// www.chathamhouse.org](https://www.chathamhouse.org).
- Bansal, R & Singh, S, (2021), "China's Digital Yuan: An Alternative to the Dollar-Dominated Financial System", Working Paper, Carnegie Endowment for International Peace, [https:// carnegieendowment. org/ files/202108-Bansal_Singh__Chi-nas_Digital_Yuan. pdf](https://carnegieendowment.org/files/202108-Bansal_Singh__Chi-nas_Digital_Yuan.pdf).
- Blackwill, Robert D & Harris, Jennifr M, (2016), *War by Other Means*, Harvard University Press.
- Bown, Ch. P, (2022), "US-China Trade War Tariffs :AnUp-to Date Chart", Date Ofextraction, 9/10/2022 :Availableat : [https:// www. piie. com/ research/ piie-charts](https://www.piie.com/research/piie-charts).
- Edward Luttwak, (2012), *The Rise of China vs. the Logic of Strategy*, Cambridge, Mass, Belknap Press of Harvard University Press.
- Gelpner, A. Horn, S. Morris, S. Parks, B & Trebesch, C, (2022), "How China Lends: A Rare Look into 100 Debt Contracts with Foreign Governments", *Economic Policy*, Vol. 38, Issue 114, pp. 345-416, DOL: 10.1093/epolic/eiac054.

- Kissinger, Henry. A, (2012), “The Future of USChinese Relations: Conflict is a Choise”, Not a Necessity, *Foreign Affairs*, Vol. 91, No. 2, pp.44-55. Available at : [https://www. foreignaffairs. com/ articles/ china/2012/future-us-chinese-relations](https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2012/future-us-chinese-relations).
- Kraig, Michael, (2006), “Forging a New Security Order for the Persian Gulf”, *Middle East policy Council Journal*, Vol. XII, No. 1.
- Kugler, J & organski, A.F.K, (1980), “Deterrence and the Arms Race: The Impotence of Power”, *International Security*, Vol. 4 , No. 4 (Spring 1980), pp. 105-138. Available at: [http:// www. jstor. org/ stable/ pdfplus/2626670.pdf](http://www.jstor.org/stable/pdfplus/2626670.pdf).
- Lemke, D & Suzanne Werner, (1996), “Power Parity, Commitment to Change, and War”, *International Studies Quarterly*, Vol. 40, No. 2, pp. 235–260.
- Lindley, D, (2022), “Assessing Chinas Motives: How the Belt and Road Initiative Threats US Interest”, *Journal of Indo-Pacif-ic Affairs*, Vol. 4, No. 4, 72-90.
- Mattlin, M & Wigell, M, (2016), “Goeconomics in the Context of Restive Regional Powers”, *Asia Europe Journal*, Vol, 14, No. 2. 125-134.
- Mercille, J, (2008), “The Radical Geopolitics of US Foreign Policy, Geopolitical and Geo-economics Logics of Power Political Geography, No. 27, www.jstore.org/stable/19452.
- Mearsheimer, J, (2010), “The Gathering Storm: China’s Challenge to US Power in Asia”, *The Chinese Journal of International Politics*, Vol. 3, No. 4, 381-396.
- Mikeal Wigell, Soren Scholvin & Mika Aaltola, (2019), *Geo-Economics and Power Politics in the 21st Century: The Revival of Economic Statecraft*, London & New York: Routledge, available at: [https:// www. routledge. com/ Geo-economicsandPowerpolitics-inthe-21 stcenturytheRevival-of-Economic](https://www.routledge.com/Geo-economicsandPowerpolitics-inthe-21stcenturytheRevival-of-Economic).

- Organski & Daniel J. Fox, (1980), "Deterrence and the Arms Race: the Impotence of Power", *International Security*, Vol. 4, No. 4, pp. 105-138, and Can Be found online at <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/2626670.pdf>.

- Organski, A. F. K, (1958), *World Politics*, New York: Alfred A. Knopf.

- Roberts, A. Moraes, H. C & Ferguson, V, (2018), "The Geoeconomic World order, Lawfare Blog, 19. The Geoeconomic Word Order. Lawfare. Available at: [https:// www. lawfaremedia. org/ article/geoeconomic-world-order](https://www.lawfaremedia.org/article/geoeconomic-world-order).

- Sanger D. E et al., (2019), "In 5G Race with China, U.S. Pushes Allies to Fight Huawei", The New York Times, Retrieved from [https:// www. nytimes. com/ 2019/ 01/26/ us/ politics/ huawei-china-us-5g-technology.html](https://www.nytimes.com/2019/01/26/us/politics/huawei-china-us-5g-technology.html).

- Sarker, M. N. I. Hossin, M. A. Yin, X & Sarkar, M. K, (2018), "One Belt One Road Initiative of China: Implication for Future of Global Development", *Modern Economy*, Vol. 9, No. 4, PP. 623-638.

- Schell, O & Shirk, S., L, (2019), "Course Correction: Toward an Effective and Sustainable China Policy", New York: Asia Society, Retrieved from: [http:// asiasociety. org/ sites/ default/ files/ inlinefiles /Course Correction_ FINAL_2.7.19_0.pdf](http://asiasociety.org/sites/default/files/inlinefiles/Course%20Correction_FINAL_2.7.19_0.pdf).

- Schneider-Petsinger, M, (2016), "Geoeconomics Explained, Chatham House, 9, available at: [https:// www. chathamhouse. org/ 2016/12/ geoeconomic sexplained](https://www.chathamhouse.org/2016/12/geoeconomicsexplained).

- Slaughter, A. M, (2017), *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*, New Haven and London: Yale University Press, pp.150-230.

- Zhao, M, (2021), "The Belt and Road Initiative and China-US Strategic Competition", *China International Strategy Review*, Vol, 3, No, 2. PP. 1-13.

In Persian

- Aghaei, Dawood & Ebrahim Taheri, Ebrahim, (2016), "Goeconomic Explanation of the Regional order of the Middle East and Central Asia in the Word System", *Central Eurasian Studies*, Vol. 10, No. 2. pages 255-270. [In Persian]
- Akhavan Kazemi, Masoud; Ghiyasi, Saber & Ghaemi, Yasser, (2019), "The Us Approach of the Gulf Subsystem in the Global Economy", *Journal of Politics and International Relations*, Vol. 3, No. 6, pages 262-244. [In Persian]
- Arghvani Pirsalami, Fariborz, (2016), "Political Economy of Regional Trade Blocs in the Middle East: An Assessment of Challenges", *Foreign Policy Quarterly*, Year 31, No. 4, pages 100-71. [In Persian]
- Camp, Jeffrey & Harkari, Robert, (1383), *Strategic Geography of the Middle East*, Translated by Seyed Mehdi Hosseini Mateen, Tehran: Strategic Studies Research Institute. [In Persian]
- Dorsey, James M., (2019), "Persian Gulf Border Countries Involved in the Competition between America and China", Translated by Tal Taslimi, *Iranian Diplomacy*, Access at: /ir. irdiplomacy:// http . fa/news/.1992881
- Ghalkhanbaz, Khalil; Yazdani, Enayatullah & Ebrahimi, Shahrooz, (2023), "US-China Strategic Competition and Its Impact on US Indo-Pacific Policy", Strategic Lessons of the Islamic Republic of Iran, *Foreign Relations Quarterly*, Strategic Research Institute, 15th year, 3rd issue, pp. 29-56. [In Persian]

- Gharayagh Zandi, Davoud & Abbasi Mohammad, (2021), "China's Strategic Developments and Foreign Policy in the Middle East in the Second Decade of 21st Century: The Whys and the Wherefores", *Studies in International Political Economy*, Vol. 4, No. 2, pages 493-522. [In Persian]
- Ghasemi, Farhad, (2017), "Transition in the Complex and Chaotic International Systems: Iran", *Strategic Policy Research Quarterly*, Sixth Year, No. 24, 158-188. [In Persian]
- Ghasemi, Farhad, (2017), "Globalization and Regional Security Models in the Global System", *Geopolitics*, Year 8, No. 3, PP. 7-34. [In Persian]
- Gilpin, Robert, (1935), *World Political Economy Understanding the International Economic Order*, Translated by Mohammad Mir Mohammadi, Tehran: Zayton Sabz Publishing. [In Persian]
- Gurbani SheikhNeshin, Arslan & Haddadzand, Shirin, (2021), "The Trade War between China and the United States and Its Consequences on Southeast Asian Countries; A Case Study of Vietnam and Taiwan", *Scientific Quarterly of Political and International Approaches*, Vol. 14, No. 3, pp. 228-201. [In Persian]
- Mile Afshar, Farhanaz, (2012), "Studying the Effect of Geopolitical and Geoeconomic Position on the Components of Iran's National Power", *Policymaking Guide*, Year 3, No. 1, pp. 110-139. [In Persian]
- Mokhtari Heshi, Hossein, (2017), "Explanation of the Concept of Geo-economy (Geo-political Economy) and Recommendations for Iran", *Geopathic Quarterly*, 14th Year, Second Issue, pp. 56-82. [In Persian]

- Mortazavi, Khodayar & Ali Karmi, Fariba, (2013), “Geeconomy of the Middle East and Economic Globalization”, *Politics Quarterly*, Vol. 44, No. 3, pp. 665-686. [In Persian]

- Pourghorban, Mohammad; Shamsini Ghiasvand, Hassan & Mohammad Kian, (1401), “The Impact of US-China Competition on International System Developments (2016-2020)”, *Scientific Quarterly of World Politics*, 11th Period, No. 2, Second, pp. 175-193. [In Persian]

- Rahmati, Reza, (2019), “Geo-economics and Reshaping the Regional order (Nordic, Southeast Asia and MENA)”, *International Political Economy Studies*, Third Volume, First Issue, pp. 151-179. [In Persian]

- Salehi, Seyed Hamzeh & Mousavi Shafaei, Seyed Masoud, (2023), “The US-China Geo-economic War and Its Impact on the International Economic order”, *Scientific Quarterly of Political and International Approaches*, Vol. 15, No. 2, 11-34. [In Persian]

- Salimi, Hosein & Rahmatipour, Leila, (2013), “A Comparative Study of the Energy Strategy of China and the United States of America and Its Impact on the Position of the Persian Gulf”, *Strategic Policy Research Quarterly*, Third Year, No. 11, pp. 130-160. [In Persian]

- Sharafkhani, Majid; Hajimineh, Rahmat & Dehshiri, Mohammad Reza, (1401), “China's Economic Strategy in Hegemonic Competition with the US in the Middle East”, *Scientific Philosophical Policy Strategic Research*, Vol. 11, No. 40, pp. 48-102. [In Persian]

- Shirkhani, Mohammad Ali & Mehrouq, Fatemeh, (2017), “Power Transition in East Asia: Perspect of Power in Light of the New Dynamics of the Region”, *Policy Quarterly*, Vol. 48, No. 4, pp. 1001-1019. [In Persian]

- Soleimanpour, Hadi, (2012), "United States and China and the Perspective of the International System", *Research Journal of Political Science*, 9th Year, 3rd, Issue, pp. 111-143. [In Persian]
- Soleimanpour, Hadi & Molaei Abdullah, (2012), "Emerging Powers in the Transition Period of the International System", *Foreign Relations Quarterly*, Year 5, Number 1, Spring 2012. pp. 7-34. [In Persian]
- Zarei, Behar & Mousavi Shahidi, Seyed Mehdi, (2019), "Geo-economic Cooperation and Geopolitical Competition between China and America in the Asia-Pacific Region in the 21st Century", *Human Geography Research*, Vol. 52, No. 3, pp. 1103-1130. [In Persian]

استناد به این مقاله: تاجیک، سارا، موسوی شفقانی، سید مسعود، (۱۴۰۴)، «رقابت ژئواکونومیک چین و آمریکا در حوزه شورای همکاری خلیج فارس»، پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره ۱۴، شماره ۵۵، ۲۳۵-۲۷۲.

Doi: 10.22054/QPSS.2025.81476.3463

Quarterly of Political Strategic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License